O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

SAMARQAND IQTISODIYOT VA SERVIS INSTITUTI

# «XIZMATLAR SOHASINI STRATEGIK RIVOJLANTIRISH ORQALI HUDUDLARDA BARQAROR IQTISODIY O‘SISH VA AHOLI FAROVONLIGINI OSHIRISH IMKONIYATLARI»

**Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya**

**MATERIALLARI**

**(I QISM)**

**2025 йил 21-22 fevral**

**SAMARQAND – 2025**

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**SAMARQAND IQTISODIYOT VA SERVIS INSTITUTI**

**TAMBOV DAVLAT UNIVERSITETI**

**QARSHI MUHANDISLIK IQTISODIYOT INSTITUTI**

**«IPAK YO‘LI» TURIZM VA MADANIY MEROS XALQARO UNIVERSITETI**

**TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI SAMARQAND FILIALI**

# «XIZMATLAR SOHASINI STRATEGIK RIVOJLANTIRISH ORQALI HUDUDLARDA BARQAROR IQTISODIY O‘SISH VA AHOLI FAROVONLIGINI OSHIRISH IMKONIYATLARI»

Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiyasi

# MATERIALLARI

## (I QISM)

**2025 йил 21-22 fevral kunlari**

**SAMARQAND – 2025**

**МИНИСТЕРСТВО ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ, НАУКИ И ИННОВАЦИЙ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН**

**САМАРКАНДСКИЙ ИНСТИТУТ ЭКОНОМИКИ И СЕРВИСА**

**ТАМБОВСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ**

**КАРШИНСКИЙ ИНЖЕНЕРНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЙ ИНСТИТУТ**

**МЕЖДУНАРОДНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ТУРИЗМА И КУЛЬТУРНОГО НАСЛЕДИЯ «ШЕЛКОВЫЙ ПУТЬ»**

**САМАРКАНДСКИЙ ФИЛИАЛ ТАШКЕНТСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО УНИВЕРСИТЕТА**

# “ВОЗМОЖНОСТИ ДЛЯ УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА И БЛАГОСОСТОЯНИЯ НАСЕЛЕНИЯ В РЕГИОНАХ ПУТЁМ СТРАТЕГИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ СЕКТОРА УСЛУГ”

## (ЧАСТЬ I)

**(21-22 февраль 2025 г.)**

**САМАРКАНД– 2025**

Xizmatlar sohasini strategik rivojlantirish orqali hududlarda barqaror iqtisodiy o‘sish va aholi farovonligini oshirish imkoniyatlari/Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari (I qism). 2025 йил 21-22 fevral kunlari. Samarqand, SamISI, 2025. – 272 bet.

**Nashr uchun mas’ul:**
**M.Q.Pardayev – iqtisod fanlari doktori, professor**

**Tahririyat kengashi rahbari:**
**M.E.Po‘latov – iqtisod fanlari doktori, professor**

**Tahririyat kengashi a’zolari:**
**M.M.Muxammedov – iqtisod fanlari doktori, professor,**
**J.R.Zaynalov – iqtisod fanlari doktori, professor,**
**I.S.Tuxliev – iqtisod fanlari doktori, professor,**
**O.Murtazaev – iqtisod fanlari doktori, professor,**
**R.X.Ergashev – iqtisod fanlari doktori, professor,**
**V.I.Abdukarimov – iqtisod fanlari doktori, professor,**
**N.A.Ibragimov – iqtisod fanlari doktori, professor,**
**K.B.Urazov – iqtisod fanlari doktori, professor,**
**Q.J.Mirzaev – iqtisod fanlari doktori, professor,**
**A.Eshtaev – iqtisod fanlari doktori, professor,**
**S.N.Tashnazarov – iqtisod fanlari doktori, professor,**
**A.N.Xoliqulov – iqtisod fanlari nomzodi, professor,**
**D.H.Xolmamatov– iqtisod fanlari nomzodi, dotsent.**
**Sahifalovchi: Firdavs O‘roqov**

An’anaviy ilmiy-amaliy konferensiya materiallarida xizmatlar sohasini strategik rivojlantirish orqali hududlarda barqaror iqtisodiy o‘sish va aholi farovonligini oshirish muammolari va ularning yechimlari, sohaning alohida tarmoqlari samaradorligini oshirish istiqbollariga oid masalalar yoritilgan. Unda barqaror iqtisodiy o‘sish va hududlarda xizmatlar sohasini jadal rivojlantirishning nazariy va metodologik muammolari va ularni hal qilishning strategik yo‘nalishlari, kambag‘allikni qisqartirish, aholi bandligi, farovonligi, yashash darajasi va sifatini oshirish masalalari, xalqaro va ichki turizmni rivojlantirish tendensiyalari va istiqbollari, marketing va menejment imkoniyatlarini takomillashtirish masalalari, investitsiyalarni jalb qilish va moliyaviy munosabatlarni takomillashtirish masalalari, hududlarda barqaror iqtisodiy o‘sish jarayonida buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit muammolarini bartaraf qilish masalalari, hududlarda barqaror iqtisodiy o‘sishni ta’minlashda raqobatbardosh kadrlarni tayyorlashni takomillashtirish muammolarini hal qilishga qaratilgan ilmiy-nazariy va amaliy tavsiyalarga boy maqola va tezislar o‘rin olgan. Oliy va o‘rta maxsus o‘quv yurtlari professor-o‘qituvchilari, talabalari, magistrlar, tayanch doktorantlar, doktoranturada tahsil oluvchilar, mustaqil izlanuvchilar va soha mutaxassislariga mo‘ljallangan.

Maqolalar mualliflar tahririda bosilmoqda. Ularda keltirilgan raqamlar, faktlar, xulosa va tavsiyalarga mualliflar mas’ul. Ularning ayrim fikrlari tashkiliy guruh qarashlariga to‘g‘ri kelmasligi mumkin.

**© Samarqand iqtisodiyot va servis instituti, 2025.**

**Xulosa.** Korxonalarning samaradorligi ularning bozor sharoitlariga moslashish qobiliyatini belgilaydi. Ish jarayonlarini optimallashtirish, innovatsiyalarni tatbiq etish, mehnat unumdorligini oshirish va moliyaviy resurslardan samarali foydalanish samaradorlikni oshirishning asosiy yo‘nalishlari hisoblanadi. Korxonalar samaradorligini oshirish doimiy rivojlanish va takomillashtirishni talab qiladi. Ish jarayonlarini optimallashtirish, xodimlarning malakasini oshirish, moliyaviy resurslardan samarali foydalanish va innovatsiyalarni joriy qilish korxona barqarorligini mustahkamlashga yordam beradi. Zamonaviy texnologiyalar va raqobatbardosh strategiyalar orqali korxonalar o‘z samaradorligini oshirib, bozor talablariga moslashishlari mumkin.

**Foydalanilgan adabiyotlar:**

**1.** Ансофф И. Стратегическое управление. – М.: Экономика, 1989. – 519 с.

**2.** Котлер Ф. Основы маркетинга. – М.: Вильямс, 2003. – 736 с.

**3.** Портер М. Конкурентное преимущество: Как достичь высокого результата и обеспечить его устойчивость. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. – 454 с.

**4.** Becker G. Human Capital: Theoretical and Empirical Analysis. – Chicago: The University of Chicago Press, 1993. – 412 p.

***Дўлабов Зафар –*** *ТДИУ таянч докторанти*

## РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТ ШАРОИТИДА СОЛИҚ МАЖБУРИЯТЛАРИ АУДИТИ

***Аннатация:*** *Мақолада солиқ мажбуриятлари аудитининг назарий масалалари ёритилган. Солиқ мажбуриятлари аудити назарий масалалари умумлаштирилган.*
***Калит сўзлар****: бухгалтерия ҳисоби, солиқ, солиқ мажбурияти, солиқ аудити, АХС.*
***Аннатация:*** *В статье рассматриваются теоретические вопросы аудита налоговых обязательств и налоговых обязательств. Обобщены теоретические вопросы аудита налоговых обязательств.*
***Ключевые слова:*** *бухгалтерский учет, налог, налоговое обязательство, налоговый аудит, МСА.*
***Annotation:*** *The article covers theoretical issues of audit of tax liabilities and tax liabilities. Theoretical issues of the audit of tax obligations are summarized.*
***Key words:*** *accounting, tax, tax liability, tax audit, ISA.*

Янги технологиялар солиқ маъмуриятларининг ички операциялари самарадорлигини ҳам ошириши ва харажатларни камайтириши мумкин. Рақамли иқтисодиётни шакллантириш иқтисодий фаолиятнинг барча турлари ва ҳаёт соҳаларига, жумладан, солиқ текширувига инновациялар ва ахборот-коммуникация технологияларини фаол жорий этишни назарда тутади. Электрон солиқ текширувидан фойдаланишнинг шубҳасиз афзаллиги солиқ текширувларига сарфланадиган вақтни сезиларли

даражада қисқартириш ва солиқ тўлашдан бўйин товлашларни аниқлаш эҳтимолини оширишдир. Бироқ, солиқ текширувларида рақамли воситалардан фойдаланиш муайян муаммоларни ҳам келтириб чиқаради. Солиқ қонунчилиги ва бухгалтерия ҳисобидаги ўзгаришлар туфайли шаффофликни таъминлаш ва реал вақт режимида солиқ маъмурчилиги томонидан мувофиқликни ва маълумотларга йўналтирилган аудитни осонлаштирадиган хавфларни ва солиқ рискларини стратегик жиҳатдан бошқариш долзарб масаладир. Солиқ мажбурятларини солиқ аудитидан ўтказиш методикаси ҳали етарлича тадқиқ этилган эмас. Солиқ аудитини ташкил этиш ва ўтказиш, унинг натижаларини расмийлаштиришда иқтисодиёт тармоқларининг хусусиятлари ҳисобга олиниши зарур.

Солиқ мажбуриятларининг аудитини АХС асосида ташкил этиш Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 24 февралдаги «Молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартларига ўтишнинг қўшимча чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПҚ-4611-сон қарорида асосий вазифа қилиб белгиланди[152].

Иқтисодий адабиётларда солиқ мажбуриятлари ва мажбуриятлар аудити тушунчаларига турлича таърифлар берилмоқда.

Бухгалтерия ҳисобининг халқаро стандарити . (IAS) 37 "Баҳоланган мажбуриятлар, шартли мажбуриятлар ва шартли активлар"да мажбуриятга қуйидагича таъриф берилган: *“Мажбурият* - бу ташкилотнинг бўлиб ўтган ҳодисалардан юзага келадиган мавжуд жавобгарлиги бўлиб, унинг сўндирилиши натижасида ташкилотдан ўзида иқтисодий нафни мужассамлаштирган ресурсларнинг чиқиб кетиши кутилади”[153].

Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексининг 85-моддасида солиқ мажбурияти қуйидагича эътироф этилган:Солиқ тўғрисидаги қонунчилик билан солиқ тўловчилар зиммасига юклатилган солиқларни ва йиғимларни тўғри ҳисоблаб чиқариш ҳамда ўз вақтида тўлаш мажбурияти уларнинг солиқ мажбуриятидир[154].

С.Н.Ташназаров солиқ мажбурияти бўйича қуйидаги фикрни билдирган: Стандартларда ва иқтисодий адабиётларда солиқлар бўйича муддати узайтирилган мажбуриятларни эътироф этиш бўйича ҳам тортишувга сабаб бўлувчи мавзулар мавжуд. 21-сон БҲМСда муддати узайтирилган мажбуриятларга ҳукумат қарорлари билан амалдаги қонунчилик асосида корхонанинг солиқлар ва мажбурий тўловлари бўйича тўлов муддатлари узайтирилган мажбуриятлари киритилган[155].

---

[152] Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 24 февралдаги ПҚ-4611-сон «Молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартларига ўтишнинг қўшимча чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарори.

[153] (IAS) 37 "Баҳоланган мажбуриятлар, шартли мажбуриятлар ва шартли активлар" Бухгалтерия ҳисобининг халқаро стандарти (АВ томонидан 09.12.2022 й. 3400-сон билан рўйхатга олинган молия вазирининг 10.11.2022 й. 61-сон буйруғига 22-илова).

[154] Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексининг 85-моддаси. 2023.

[155] Ташназаров С.Н. Мажбуриятларни ҳисобини халқаро стандартлар асосида такомиллаштириш. "Экономика и социум" №5(84) 2021.

БҲХС 12 “Фойдадан солиқлар” стандартида солиқ мажбуриятлари борасида қуйидаги норма келтирилган:*Муддати узайтирилган солиқ мажбуриятлари* -бу келгусида солиқ солинадиган вақтинчалик фарқлар бўйича келгуси даврларда тўланадиган фойда солиқларининг суммаси. Жорий ва олдинги даврлар учун жорий солиқнинг тўланмаган қисми мажбурият сифатида тан олиниши керак. Агар жорий ва олдинги даврлар учун тўланган солиқ суммаси ушбу даврларда тўланиши керак бўлган солиқ суммасидан кўп бўлса, ортиқча сумма актив сифатида тан олиниши керак[156].

Солиқ аудитининг муҳимлигини Т.Д.Барсулая қуйидагича ифодалайди: “ҳозирги вақтда аудиторлик хизмати турлари ичида солиқ аудитига кўпроқ эҳтиёж туғилмоқда. Экспертларнинг баҳолашича Россия аудиторлик компаниялари тушумининг 30 фоизи солиқ аудитига тўғри келмоқда”[157].

Солиқ аудити бўйича Солиқ кодексининг 140-моддасида: “Муайян давр учун солиқлар ва йиғимларни ҳисоблаб чиқариш ҳамда тўлашнинг тўғрилигини текшириш солиқ аудитидир. Солиқ аудити солиқ тўловчиларнинг (солиқ агентларининг) юқори даражадаги таваккалчилик тоифасига мансуб солиқ тўловчига (солиқ агентига) нисбатан ўтказилади”[158] фикр келтирилган.

Д.В. Орлов эса, солиқ аудитини солиқ тўловчиларга кўрсатилаётган алоҳида хизмат тури сифатида моҳиятини очишга ҳаракат қилган.[159]

Ф.А. Акрамов солиқ аудитига қуйидаги таърифни беришни таклиф этган: “Солиқ аудити хўжалик юритувчи субъектлар томонидан солиқ ва йиғимларнинг тўғри ҳисобланиши, ўз вақтда ва тўлиқ бюджетга тўланишида солиқ қонунчилигига риоя қилинишини мустақил текшириш ҳамда солиқ масалалари бўйича хизматлар кўрсатишдир”. Таърифдан кўриниб турибдики, солиқ аудити аудиторлик текшируви ва солиқ масалалар бўйича хизматларни ўз ичига олади[160].

Юқоридагилардан кўриниб турибдики солиқ мажбуриятлари ва унинг аудитини ўтказиш борасида муаммолар кўплиги ушбу мавзунинг долзарблигидан далолат бермоқда. Шунинг учун ушбу муаммоларни ўрганиш ва ечимини топиш мақсадида чуқур илмий тадқиқотларни олиб боришни талаб қилади.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2022 йил 11 апрелдаги "Ўзбекистон Республикаси ҳудудида қўллаш учун аудитнинг халқаро стандартларини тан олиш тартиби тўғрисидаги низомни тасдиқлаш

[156] БҲХС 12 “Фойдадан солиқлар” стандарти. 2018.

[157] Барсулая Т.Д. Налоговый аудит. Учебник: учебное пособие / Барсулая Т.Д. — Москв: Русайнс, 2019. — 582 с. — ISBN 978-5-4365-3384-1. — URL: https://book.ru/book/932100 (дата обращения: 14.12.2019).

[158] Ўзбекистон Республикасининг янги таҳрирдаги Солиқ кодекси. ЎРҚ-599, 2019-йил 30-декабрь.

[159] Орлов, Д. В. Развитие методологии и организации налогового аудита в коммерческих банках: автореф. дис. … канд. экон. наук:08.00.12 [Электронный ресурс] / Орлов Дмитрий Валерьевич. – Режим доступа: http://www.psu.ru.18.12.2019.

[160] Акрамов Ф.А. Солиқ харажатларининг ҳисоби ва аудитини такомиллаштириш.Дисс.автореферати. Тошкент. 2022.

ҳақида"ги 171-сон Қарори билан “Ўзбекистон Республикаси ҳудудида қўллаш учун аудитнинг халқаро стандартларини тан олиш тартиби тўғрисидаги низом” тасдиқланди .

Халқаро амалиётда солиқ аудитини ўтказишда аудитнинг халқаро стандартларидан кенг фойдаланилади. Солиқ аудитини ўтказишда қуйидаги “Аудитнинг халқаро стандартларидан” АХС 200 “Мустақил аудиторнинг умумий мақсадлари ва аудитни Аудитнинг халқаро стандартларига мувофиқ ўтказиш”, АХС 800-«Махсус масалалар-махсус мақсадли асосларга мувофиқ тайёрланган молиявий ҳисоботлар аудити», Аудитнинг Халқаро Стандарти (АХС) 805 “Махсус масалалар – айрим молиявий ҳисоботлар ҳамда молиявий ҳисоботдаги махсус элементлар, счётлар ёки моддалар аудити”.

Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, рақамли иқтисодиёт шароитида солиқ мажбуриятлари аудитини ўтказишда илғор аудит дастурларидан фойдаланиш эҳтиёжи туғилади.

Солиқ аудити тушунчасини Ўзбекистон Республикасининг 2021 йил 25 февралдаги “Аудиторлик фаолияти тўғрисида”ги ЎРҚ-677-сон қонунига киритишни таклиф қиламиз.

***А.Н.Холиқулов –*** *СамИСИ Иқтисодий таҳлил ва статистика кафедраси мудири, и.ф.н., профессор*

## РИВОЖЛАНГАН МАМЛАКАТЛАРДА СЕРВИС СОҲАСИ РОЛИНИНГ ЎЗГАРИШИГА ТАЪСИР ЭТУВЧИ ОМИЛЛАР

***Аннотация:*** *Мақолада “Иқтисодиёт ривожланишида хизмат кўрсатиш соҳаси турлари, замонавий иқтисодиётда хизматлар соҳаси роли, ҳамда унинг ўзгаришига таъсир этувчи омиллар, сервис фаолиятини ривожлантириш йўналишлари кенг ёритиб берилган.*

***Калит сўзлар:*** *Хизмат, хизмат кўрсатиш, сервис, сервис фаолияти, ишлаб чиқариш сервиси, хизмат кўрсатиш соҳаси.*

***Аннотация:*** *В статье подробно описываются виды услуг в экономическом развитии, роль сектора услуг в современной экономике, факторы, влияющие на ее трансформацию, а также тенденции развития услуг.*

***Ключевые слова:*** *Сервис, сервис, сервис, сервисная деятельность, производственные услуги, сервис*

***Annotation:*** *The article describes in detail the types of services in the economic development, the role of the services sector in the modern economy, the factors affecting its change, and the trends in the development of services.*

***Key words:*** *Service, service, service, production activities, production services,service.*

Сўнгги 25-30 йил ичида жаҳон иқтисодиётида шунингдек турли давлатлар хўжалик амалиётида хизмат кўрсатиш соҳасининг роли ва аҳамияти сезиларли даражада ўзгариб кетди. Қуйида биз хизмат кўрсатиш соҳасининг ривожланишига объектив таъсир кўрсатувчи омилларни, шунингдек аввалambор айнан ривожланган давлатларнинг саноат ишлаб